

Ondernemingskamer en Richtlijnen voor de jaarverslaggeving: een doorbraak?

Wim Schoonderbeek

SAMENVATTING In dit artikel wordt ingegaan op het arrest van de Ondernemingskamer in de procedure SOBI-Reed Elsevier. Met name de in dit arrest vermelde verwijzingen naar de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving trekken de aandacht, zeker gezien de al vele jaren gevoerde discussies over de betekenis hiervan. Met het arrest wordt meer duidelijkheid gegeven over de plaats van de Richtlijnen voor de jaarrekening in het geheel van verslaggevingsregels, namelijk als gezaghebbende kenbronnen voor de uitleg van de wettelijke bepalingen.

1 Inleiding

In november 2003 heeft de Ondernemingskamer (OK) uitspraak gedaan in de door Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie SOBI (SOBI) aangespannen procedure over de jaarrekening 2001 van Reed Elsevier NV (Reed Elsevier). SOBI stelt dat in de jaarrekening 2001 de bij acquisities betaalde goodwill op onjuiste wijze is verwerkt. Het voornaamste bezwaar is dat de economische levensduur van geactiveerde goodwill van maximaal twintig jaar naar maximaal veertig jaar is gebracht.

Dit arrest is interessant omdat de Ondernemingskamer in de overwegingen van de beslissing nader ingaat op de betekenis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Over deze betekenis is al lange tijd veel discussie. Centraal hierin staat de vraag of de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving een dermate gezag hebben dat deze bij het opmaken van een jaarrekening toegepast dienen te worden, tenzij er in bijzondere gevallen goede gronden zijn om dit niet te doen.

Drs. W.J. Schoonderbeek RA is directeur vaktechniek bij PricewaterhouseCoopers Accountants NV.

Ook voor accountants is het antwoord op deze vraag van belang. Wat dient de strekking en de tekst van de accountantsverklaring te zijn indien een jaarrekening niet in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving is opgemaakt?

In dit artikel worden verschillende aspecten van dit OK-arrest besproken. Eerst wordt in paragraaf 2.1 ingegaan op de plaats van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving in het geheel van Nederlandse verslaggevingsregels. Nagegaan wordt of op grond van het gestelde in het arrest meer duidelijkheid is over de voor het opmaken van jaarrekeningen te hanteren regels. In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op de gevolgen hiervan voor de door de accountant af te geven verklaring.

Het arrest bevat, naast hetgeen in paragraaf 2 wordt behandeld, nog enkele andere jaarrekeningaspecten. In paragraaf 3 van dit artikel wordt ingegaan op de vraag of een verlenging van de levensduur van goodwill een stelselwijziging is of een schattingswijziging; paragraaf 4 gaat in op onduidelijkheden in de weergave van de waarderingsgrondslagen en de gehanteerde terminologie en in paragraaf 5 wordt verwezen naar een passage in het arrest over de verwerking van goodwill. Afgesloten wordt met een samenvatting en het weergeven van conclusies (paragraaf 6).

2 Betekenis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving

In de overwegingen in het OK-arrest Reed Elsevier wordt nadrukkelijk verwezen naar de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Dat leidt tot de vraag of na dit arrest meer duidelijkheid is over de betekenis van deze Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, een onderwerp waarover al vele jaren de meningen verschillen. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op deze betekenis voor de jaarrekening (paragraaf 2.1) en voor de accountant die belast is met de controle van jaarrekeningen (paragraaf 2.2).

2.1 Jaarrekening en Richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Al lange tijd zijn er verschillende opvattingen over de betekenis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. De vraag die zich voordoet is in hoeverre onder Titel 9 Boek 2 BW vallende Nederlandse rechtspersonen¹ gehouden zijn om de Richtlijnen voor de jaarrekening te volgen bij het opmaken van de jaarrekening. Beckman (2001) stelt vast dat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving geen kracht van wet hebben en derhalve niet meer zijn dan een hulpmiddel bij de uitleg van de wet. Met name door het ontbreken van motiveringen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving missen deze de status die gebruikers ertoe moeten leiden deze na te volgen. Van der Zanden (2004) voegt hier nog aan toe dat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving niet eenzelfde gewicht als de wet kunnen krijgen omdat deze zonder parlementaire controle totstandkomen. Camfferman en De With (1996) en Vergoossen (2003) pleiten ervoor om de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) op te heffen, althans niet in de huidige vorm te handhaven. De samenstelling en werkwijze van de RJ – delegatiestructuur en consensusstreven – leiden tot compromissen en niet tot afdwingbare stringente regelgeving.

De onduidelijkheid over de betekenis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving komt voort uit het ontstaan van de Nederlandse verslaggevingsregels. Jaarrekeningen van Nederlandse rechtspersonen moeten voldoen aan de regels van de wet, meer in het bijzonder Titel 9 Boek 2 BW. In de wettelijke regeling is opgenomen dat belanghebbenden hun bezwaren tegen een jaarrekening kunnen voorleggen aan de Ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam. Uitspraken van de Ondernemingskamer (jurisprudentie) kunnen algemene strekking hebben, als uitleg van wettelijke bepalingen.

Bij de parlementaire behandeling in 1980 van wat nu Titel 9 Boek 2 BW is, heeft de minister opgemerkt dat de RJ² in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving invulling geeft aan de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Daarbij liet de minister weten dat, hoewel de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving bindende kracht missen, hun belang moeilijk kan worden overschat³.

Met deze uitspraak van de minister is er een verband gelegd tussen het in de wet, in artikel 2:362 lid 1 BW, vastgelegde inzichtvereiste op basis van in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar beschouwde normen en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. De in de wet bedoelde normen zijn niet uitgebreid en

gedetailleerd in die wet vastgelegd, maar zijn te vinden in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving worden opgesteld door de RJ. Door de tripartiete samenstelling van de RJ (verschaffers, gebruikers en controleurs van de jaarrekeningen van ondernemingen) kan worden gesteld dat vastgestelde Richtlijnen voor de jaarverslaggeving een breed draagvlak hebben en weergeven wat in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar wordt beschouwd.

De vraag hierbij is echter in hoeverre de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving beschouwd kunnen worden als dwingende regels waaraan verslaggevende rechtspersonen moeten voldoen. Immers, er blijft gelden dat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving niet de status van wet hebben omdat deze niet tot stand zijn gekomen via het in Nederland geldende wetgevingsproces. Daarmee is er onduidelijkheid over de plaats van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving binnen het geheel van Nederlandse verslaggevingsvereisten.

Meer recent, in februari 2002, heeft de Nederlandse wetgever weer naar de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving verwezen. In een voorstel tot wijziging van artikel 2:362 BW⁴ is opgenomen het toevoegen van een extra lid aan dat artikel, waarin wordt voorgeschreven dat, als een rechtspersoon de Nederlandse verslaggevingsregels toepast, in de toelichting moet worden vermeld of de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn toegepast. Uit de memorie van toelichting bij dit wijzigingsvoorstel blijkt dat deze toevoeging wenselijk wordt geacht omdat een rechtspersoon duidelijkheid dient te verschaffen over de toegepaste regels. Er is geen verplichting de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving toe te passen, maar gebruikers moeten uit de jaarrekening kunnen opmaken of de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn gevolgd. Als dat laatste niet het geval is, staat het belanghebbenden vrij daaromtrent uitleg bij het bestuur en eventueel de Raad van Commissarissen te vragen.

De behandeling van dit wijzigingsvoorstel, waarin onder meer ook begrepen het voor niet-beursgenoteerde ondernemingen mogelijk maken om IFRS toe te passen, is uitgesteld en het is nog maar de vraag of het (in deze vorm) in behandeling zal worden genomen. Voornoemd wetswijzigingsvoorstel neemt echter ook niet de eerder bedoelde onduidelijkheid over de plaats van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving weg.

De OK heeft nu in twee recente uitspraken verwezen naar de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving:

- KPN-SOBI, tussenaarrest 7 november 2002: 'De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving hebben te gelden als

aanbevelingen waarin de – geëvalueerde – maatschappelijke opvattingen omtrent de – nadere uitwerking van de – wettelijke regeling tot uitdrukking komen; en

- Reed Elsevier-SOBI, arrest 20 november 2003: ‘Voor de uitleg van deze wettelijke bepalingen zijn van belang – als gezaghebbende kenbronnen van in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar te beschouwen normen – de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.’

Met deze uitspraken geeft de OK duidelijke status aan de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, niet als wettelijk voorgeschreven regels, maar gezaghebbende vastlegging van hetgeen als maatschappelijk aanvaardbare normen voor financiële verslaggeving moet worden beschouwd. In het arrest Reed Elsevier voegt de OK nog toe: ‘dient van geval tot geval te worden bezien of en in hoeverre voor de toepassing van de aan de orde zijnde wettelijke bepalingen gewicht dient te worden toegekend aan enige bepaling uit de Richtlijnen’ (voor de jaarverslaggeving).

Deze uitspraken van de OK zijn in lijn met hetgeen de RJ zelf over de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving stelt.

In het voorwoord van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving is aangegeven: ‘De Richtlijnen en in het bijzonder de daarin opgenomen stellige uitspraken dragen in het algemeen bij aan het door de wet verlangde inzicht in vermogen en resultaat. Dit houdt in dat verwacht mag worden dat van stellige uitspraken slechts zal worden afgeweken, indien daarvoor goede gronden zijn.’

De OK geeft in het arrest Reed Elsevier een duidelijke plaats aan de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Anders dan Beckman (2004) stelt, overstijgen de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving met deze uitspraak van de OK de wet niet. Ook verliest de OK in dit arrest niet de wettelijke bepalingen uit het oog, zoals Krol (2004) meent. De OK verplicht immers niet tot het toepassen van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

Uit het arrest is mijns inziens de conclusie te trekken dat rechtspersonen die een jaarrekening opmaken die moet voldoen aan Nederlandse verslaggevingsregels:

- moeten voldoen aan de wet (Titel 9 Boek 2 BW);
- rekening moeten houden met jurisprudentie van de Ondernemingskamer (en Hoge Raad), voorzover deze een algemene strekking heeft;
- rekening moeten houden met de (stellige uitspraken van de) Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die

immers een belangrijke betekenis hebben bij de uitleg van de wettelijke bepalingen; en

- slechts van de (stellige uitspraken in de) Richtlijnen voor de jaarverslaggeving kunnen afwijken indien daarvoor goede gronden zijn en daarvoor een deugdelijke motivering is.

2.2 Accountants en Richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Ook door accountants is geregeld gediscussieerd over de status van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Daarbij is men er lange tijd niet in geslaagd tot een duidelijk standpunt te komen.

In januari 1982 heeft het NIVRA een ontwerp-meningsuiting gepubliceerd over de betekenis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor de accountantsverklaring. Daarin is vermeld dat, omdat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving geen kracht van wet hebben, het NIVRA niet de bindende uitspraak kan doen dat de in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving begrepen stellige uitspraken onderdeel zijn van de eisen die aan de jaarrekening zijn te stellen. Dat betekent dat evenmin kan worden geëist dat in de accountantsverklaring melding wordt gemaakt van het afwijken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Gezien de sterk uiteenlopende reacties heeft het bestuur van het NIVRA eind 1982 besloten deze ontwerp-meningsuiting in te trekken en de verdere behandeling op te schorten in afwachting van een discussie met VNO en NCW over de toen door die partijen uitgesproken verwachting dat zij zich zullen inspannen tot het doen naleven van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Hierover zijn geen nadere uitingen bekend.

Bijna twintig jaar later lijkt er bij de accountants sprake van gewijzigde opvattingen.

In de Richtlijnen voor de Accountantscontrole (RAC), waarin voor de accountant dwingende bepalingen zijn opgenomen, is, vanaf Editie 2000, in RAC 120 alinea 3, opgenomen dat de stellige uitspraken in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving deel uitmaken van de in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving. De accountantsverklaring refereert nadrukkelijk aan deze algemeen aanvaarde grondslagen. Dit zou betekenen dat bij een jaarrekening die niet in overeenstemming met de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving is opgesteld, geen ‘schone’ accountantsverklaring kan worden afgegeven.

Het NIVRA heeft in januari 2001, naar aanleiding van deze nieuwe bepaling in de RAC, gewerkt aan een tekst

voor een Audit Alert. In het laatste concept daarvoor wordt gesteld dat afwijking van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, indien dit leidt tot afbreuk aan het inzicht dat de jaarrekening dient te geven, moet leiden tot beperking of een afkeuring in het accountantsoordeel. Deze Audit Alert is echter, gezien de discussies die het concept al losmaakte, niet gepubliceerd.

Hau en Knoops (2003) stellen naar aanleiding van een onderzoek naar de verwerking van goodwill in de jaarrekening dat het afwijken van Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor wat betreft de behandeling van goodwill ten onrechte niet leidt tot aangepaste accountantsverklaringen⁵. Dieleman (2003) is het met deze stelling eens en gaat nog een stapje verder. Hij vindt de suggestie van Hau en Knoops om aan de goedkeurende accountantsverklaring een toelichtende paragraaf toe te voegen, waarin aangeduid wordt dat in de jaarrekening is afgeweken van stellige uitspraken in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, onjuist. Als sprake is van afwijkingen van materiële omvang, waarvan bij de verwerking van goodwill vaak sprake is, kan zijns inziens geen goedkeurende verklaring worden afgegeven.

Met de recente uitspraken van de OK, met name het arrest Reed Elsevier, kan wellicht ook in deze discussie tussen accountants meer duidelijkheid komen. Voor de accountant geldt dat bij de controle van jaarrekeningen van rechtspersonen die moeten voldoen aan Nederlandse verslaggevingsregels nagegaan moet worden of voldaan is aan de (stellige uitspraken van) Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Indien daarvan is afgeweken, moet de accountant nagaan of daarvoor goede gronden en deugdelijke motiveringen zijn. Waar relevant zal de afwijking van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, vooruitlopend op het mogelijk komende wettelijke vereiste, in de toelichting van de jaarrekening zijn vermeld. Als dat het geval is en er is sprake van goede gronden en deugdelijke motivering voor de afwijking, voldoet de jaarrekening aan in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar te beschouwen normen en kan, als aan alle andere vereisten is voldaan, een ongeclausuleerde accountantsverklaring worden afgegeven.

Indien sprake is van niet-gemotiveerde en ongegronde afwijkingen van stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving moet worden beoordeeld welke invloed dat heeft op het inzicht dat de jaarrekening dient te geven. Bij materiële of wezenlijke invloed leidt dat dan tot een accountantsverklaring met beperking of een afkeurende accountantsverklaring.

3 Stelselwijziging en schattingswijziging

Centraal in het arrest staat de vraag of Reed Elsevier terecht een wijziging in de economische levensduur van immateriële vaste activa, leidend tot lagere afschrijvingen, heeft doorgevoerd.

In de jaarrekening 2001 vermeldt Reed Elsevier dat bij de beoordeling van de in 2001 geacquireerde wetenschappelijke en medische uitgeoefende activiteiten van Harcourt een verwachte economische levensduur van veertig jaar voor deze activa gerechtvaardigd is. Daarom is in dat jaar de in de waarderingsgrondslagen begrepen maximaal verwachte economische levensduur van goodwill en immateriële vaste activa verlengd van twintig tot veertig jaar.

In de procedure toont Reed Elsevier naar de mening van de OK op voldoende aannemelijke wijze aan dat voor de verlenging van de geschatte economische levensduur voldoende feitelijke grondslag aanwezig was.

Vervolgens komt de vraag aan de orde of deze verandering van de economische levensduur een stelselwijziging of een schattingswijziging is. De OK verwijst uitgebreid naar de eigenlijk pas vanaf 2002 van toepassing zijnde (aangepaste) Richtlijnen voor de jaarverslaggeving over stelselwijzigingen (Hoofdstuk 140) en schattingswijzigingen (Hoofdstuk 145). De wet kent wél een bepaling over stelselwijzigingen (artikel 2:384 lid 6 BW), maar niet over schattingswijzigingen. Het onderscheid tussen beide is van belang voor de wijze van verwerking in de jaarrekening. Het effect van schattingswijzigingen wordt op grond van de Richtlijn voor de jaarverslaggeving alleen prospectief⁶ en altijd via de winst- en verliesrekening verwerkt; de effecten van een stelselwijziging worden bij voorkeur verwerkt via het eigen vermogen.

De OK oordeelt dat de verlenging van de economische levensduur, zoals in 2001 door Reed Elsevier doorgevoerd, een schattingswijziging is. Het stelsel blijft immers dat de desbetreffende activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs en dat daarop wordt afgeschreven over de geschatte economische levensduur. De OK vermeldt dat het hier gaat om voortgeschreden inzicht in de feitelijke eigenschappen van deze activa, en niet om verandering van die eigenschappen, en dat er geen bezwaar wordt gezien om aan dat voortgeschreden inzicht consequenties voor de jaarrekening te verbinden.

In de afwegingen van de OK speelt nadrukkelijk een rol dat de verlenging van de levensduur door (de accountant van) Reed Elsevier deugdelijk is onderbouwd en uitgebreid is toegelicht in de jaarrekening.

Door te voldoen aan de vereisten in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die in de jaarrekening toelichting vereisen bij stelselwijzigingen en schattingswijzigingen, wordt willekeur in de toepassing van de regels vermeden. Gezien hetgeen in de toelichting van de jaarrekening is vermeld over de levensduurverlenging wordt door Reed Elsevier voldaan aan het te geven inzicht.

Het bezwaar van SOBI dat Reed Elsevier naar willekeur levensduurveranderingen kan doorvoeren en daarmee de winst kunstmatig kan beïnvloeden, wordt door de OK verworpen. Reed Elsevier dient immers telkens te beoordelen of de schattingen van de levensduur nog juist zijn en moet eventuele wijzigingen gemotiveerd toelichten, met inachtneming van de geldende verslaggevingsregels. Daarmee acht de OK willekeur onwaarschijnlijk.

Dit oordeel van de OK is in lijn met hetgeen, mede op grond van de bepalingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving over stelselwijzigingen en schattingswijzigingen, in de praktijk als onderscheid tussen beide wijzigingsvormen wordt gehanteerd. Met deze uitspraak bevestigt de OK dat, ook al worden deze niet in de wet genoemd, schattingswijzigingen in de jaarrekening moeten worden verwerkt op de wijze als weergegeven in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (verwerking van het effect via de winst- en verliesrekening en vermelden in de toelichting).

4 Volledigheid toelichting, helderheid terminologie

Op twee punten wijst de OK in het arrest op onduidelijkheden in de jaarrekening 2001.

Ambtshalve overweegt de OK of voldaan is aan het vereiste om in bepaalde gevallen jaarlijks een impairment-test⁷ uit te voeren. Op grond van Hoofdstuk 214 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (ten onrechte verwijst het arrest naar Hoofdstuk 145), alinea's 401 en 419, dient jaarlijks een impairment-test te worden uitgevoerd indien de economische levensduur van een immaterieel vast actief langer is dan twintig jaar.

In de Nederlandstalige versie van de jaarrekening wordt in algemene termen verwezen naar het ten laste van het resultaat brengen van structurele waardedalingen. De OK vindt dit te weinig specifiek toegespitst op de post goodwill.

Bij het horen van de accountant is de OK echter gebleken dat een dergelijke impairment-test wel is

uitgevoerd. Ook in de Engelstalige jaarrekening 2001 is vermeld dat deze impairment-test is uitgevoerd. Omdat in de Nederlandstalige jaarrekening is vermeld dat sprake is van een vertaling uit het Engels en dat bij twijfel over de interpretatie wordt aanbevolen acht te slaan op de Engelse tekst en ook in de inmiddels verschenen Nederlandstalige jaarrekening 2002 het betreffende tekstdeel is verduidelijkt, kan dit niet leiden tot het oordeel dat de jaarrekening 2001 op onaanvaardbare wijze tekort schiet.

Wel benadrukt deze passage in het arrest het belang van een duidelijke en volledige beschrijving van de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling in de toelichting van de jaarrekening.

Voorts wordt in het arrest ingegaan op de in de winst- en verliesrekening gehanteerde terminologie. Reed Elsevier gebruikt de term 'gewoon resultaat' voor het resultaat vóór afschrijving goodwill en immateriële vaste activa. De OK vindt dit 'een niet bepaald voor de hand liggende terminologie', zeker omdat bij Reed Elsevier het verwerven en afstoten van uitgaverechten en dergelijke geregeld voorkomt. Omdat op verschillende plaatsen in de jaarrekening de term 'gewoon resultaat' duidelijk is gedefinieerd, kan de lezer niet tot een verkeerd begrip over deze term worden gebracht. Voorts bevat de jaarrekening voldoende gegevens om desgewenst andere winstbegrippen te kunnen berekenen.

Er kan dan ook niet gesproken worden over een onjuiste voorstelling van zaken.

De OK laat met het voorgaande mijns inziens weten dat er geen vrijheid is om naar believen termen te gebruiken voor de aanduiding van posten in de jaarrekening. Het Besluit modellen jaarrekening schrijft het gebruik van enkele termen voor de balans en de winst- en verliesrekening voor. Voor de daarnaast te gebruiken termen dient te gelden dat deze duidelijk en eenduidig zijn en dat ten minste wordt vermeld wat er onder wordt verstaan.

5 Goodwill

Een ander bezwaar van SOBI is dat door de gekozen verwerkingswijze de in 2001 verworven goodwill noch ten laste van het vermogen is gebracht, noch ten laste van het resultaat. Hierdoor zou de jaarrekening niet het wettelijk vereiste inzicht geven.

In het arrest stelt de OK dat SOBI wellicht heeft willen betogen dat uitsluitend indien goodwill rechtstreeks wordt afgeboekt van het eigen vermogen de jaarrekening het inzicht geeft dat vereist wordt door artikel 2:362 lid 1 BW. Omdat SOBI hiervoor geen

argumenten heeft aangevoerd, gaat de OK hier niet nader op in.

Ook dit punt raakt de discussie over het belang van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving ten opzichte van de wet, zoals dat ook bij Hau en Knoops (2003) naar voren komt. De wet vermeldt drie verwerkingswijzen voor goodwill: rechtstreeks ten laste van het eigen vermogen, als goodwill activeren (en vervolgens afschrijven) of rechtstreeks ten laste van het resultaat (artikel 2:389 lid 7 BW). De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving geven vanaf 2001 aan dat goodwill dient te worden geactiveerd en afgeschreven (Hoofdstuk 500 alinea 218). Daarmee beperken de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving de in de wet genoemde verwerkingsmogelijkheden.

Het zou interessant geweest zijn als de OK ook op dit punt een oordeel had gegeven, met name over de vraag of de nu nog in de wet genoemde mogelijkheid om goodwill rechtstreeks van het vermogen af te boeken beschouwd kan worden als in overeenstemming met normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd.

6 Samenvatting en conclusies

In dit artikel is een belangrijke plaats ingeruimd voor de bespreking van de betekenis van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving binnen het geheel van voor het opmaken van jaarrekeningen te hanteren regels.

In het arrest Reed Elsevier geeft de Ondernemingskamer een duidelijke aanwijzing over deze betekenis. Op grond van dit arrest zullen bij het opmaken van een jaarrekening uiteraard de wettelijke bepalingen moeten worden nageleefd. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de voor de specifieke situatie relevante Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

Door het op deze wijze aanduiden van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving kan worden gesteld dat de OK gezorgd heeft voor een doorbraak in de al langer gaande discussie over de betekenis van deze Richtlijnen. Bij het opmaken van een jaarrekening spelen de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving een belangrijke rol bij de uitleg van de wettelijke bepalingen. De OK stelt niet dat de Richtlijnen voor de jaarrekening moeten worden toegepast, maar dat van geval tot geval moet worden nagegaan in hoeverre deze in de specifieke situatie van belang zijn. Afwijken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving is dan mogelijk, mits hiervoor goede redenen zijn.

Deze grotere duidelijkheid is ook voor de accountant van belang. Als er geen goede redenen zijn voor het

niet toepassen van relevante stellige uitspraken in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, zal dat, afhankelijk van de materialiteit van de afwijking, gevolgen hebben voor de strekking van de accountantsverklaring.

Ook voor andere in het arrest behandelde punten is sprake van grotere duidelijkheid, zoals voor het onderscheid tussen stelselwijzigingen en schattingswijzigingen, voor de wijze waarop in de toelichting van de jaarrekening de gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling moeten worden beschreven en voor de te hanteren terminologie in de jaarrekening. Wat dit laatste betreft staat het de rapporterende rechtspersoon niet vrij om naar eigen inzicht een invulling aan termen als 'gewoon resultaat' te geven. In elk geval moet duidelijk zijn wat hieronder wordt verstaan.

Helaas kwam de OK in dit arrest niet toe aan het geven van een duidelijke aanwijzing over de verwerking van goodwill in de jaarrekening. SOBI stipt dit punt wel aan, maar geeft geen argumenten voor het standpunt dat goodwill ten laste van het vermogen of ten laste van het resultaat moet worden gebracht. Omdat deze argumenten ontbreken, gaat de OK hier niet nader op in. ■

Literatuur

- Beckman, H., (2001), Het wettelijk kader van de jaarrekening, in: M.N. Hoogendoorn, J. Klaassen en F. Krens (redactie), *Externe verslaggeving in theorie en praktijk*, derde druk, Elsevier, 's-Gravenhage, pp. 153-155.
- Beckman, H., (2004), Minimumkapitaal, aansprakelijkheid en publiciteit: wat moet de crediteur hiermee?, in: *Ondernemingsrecht*, 1/2-007, pp. 22-24.
- Camfferman, C. en E. de With, (1996), Raad voor de Jaarverslaggeving: een tijd van komen en een tijd van gaan?, in: *De Accountant*, jg. 102, no. 5, januari, pp. 292-295.
- Dieleman, A., (2003), Goodwill en de gevolgen voor de accountantsverklaring, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 77, no. 9, september, pp. 424, 425.
- Gerechtshof te Amsterdam, Ondernemingskamer, arrest van 20 november 2003, rolnummer 990/2002 OK van Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie SOBI tegen Reed Elsevier NV.
- Gerechtshof te Amsterdam, Ondernemingskamer, arrest van 7 november 2002, rolnummer 908/2001 OK van Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie SOBI tegen Koninklijke KPN NV.
- Hau, T. en C.D. Knoops, (2003), De verwerking van goodwill in de jaarrekening. Hoe gaan ondernemingen en accountantskantoren om met verschillen tussen wet en RJ-Richtlijnen?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 77, no. 6, juni, pp. 261-269.
- Hoepen, M.A. van, (2003), *Het gezag van de Richtlijnen van de Raad voor de*

Jaarverslaggeving, in: M.N. Hoogendoorn, J.C.A. Gortemaker, E.A. de Knecht, H.C. Kocks en Chr. De Kruis (redactie), Maatschappelijk aanvaardbaar, Opstellenbundel aangeboden aan Prof. Dr. A.J. Bindenga RA, Kluwer, Deventer, pp. 69-80.

Koninklijk NIVRA, *Richtlijnen voor de Accountantscontrole*, Editie 2000, Amsterdam.

Krol, A.N., (2004), Bespreking OK-arrest Reed Elsevier, in: *Ondernemingsrecht*, 4-047, pp. 141-145.

NIVRA, verslag van werkzaamheden, 1983/1984.

Raad voor de Jaarverslaggeving, *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving*, Jaaredities 2000 en 2001, Kluwer, Deventer.

Vergoossen, R.G.A., (2003), Raad voor de Jaarverslaggeving: is de tijd van gaan gekomen?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 77, no. 1/2, januari/februari, pp. 4, 5.

Wel, F. van der, (1996), RJ: de tijd van gaan niet gekomen!, in: *De Accountant*, jg. 102, no. 5, januari, p. 295.

Zanden, P.M. van der, (2004), noot bij OK-arrest Reed Elsevier, *JOR*, afl. 1-2004-10, pp. 52-54.

Noten

- 1 NV, BV, coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij en commerciële stichtingen en verenigingen.
- 2 In 1980 werd nog gesproken over 'Titel 6', 'TO' (Tripartiete Overleg) en 'Beschouwingen'. Voor dit artikel zijn die termen aangepast aan de huidige termen, respectievelijk 'Titel 9', 'Raad voor de Jaarverslaggeving' en 'Richtlijnen voor de jaarverslaggeving'.
- 3 Memorie van Toelichting, 8 september 1980, bij artikel 384.
- 4 Tweede Kamer, stuk 28 220, februari 2002.
- 5 Dit betreft de bijzondere situatie waarbij de wet (artikel 2:389 lid 7 BW) drie mogelijke verwerkingwijzen voor goodwill toestaat en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (alinea 500.218) slechts één van deze drie toestaat (activeren van goodwill en hierover afschrijven), met uitsluiting van de andere twee.
- 6 Prospectieve verwerking betekent dat de wijziging alleen invloed heeft op de lopende en toekomstige verslagperioden. Er vindt dan geen aanpassing van de verwerking in reeds verstreken verslagperioden plaats. Bijvoorbeeld een wijziging van de schatting van de levensduur van materiële vaste activa betekent bij prospectieve verwerking dat de boekwaarde op het moment van de schattingswijziging wordt verdeeld over de op dat moment nog resterende levensduur en er (bij een verkorting van de geschatte levensduur) geen inhaalafschrijvingen plaatsvinden. Wel kan er in dat geval sprake zijn van een bijzondere waardevermindering.
- 7 Bij een impairment test wordt nagegaan of sprake is van een bijzondere waardevermindering, dat wil zeggen of de boekwaarde van activa niet hoger is dan de realiseerbare waarde (de hoogste van directe en indirecte opbrengstwaarde) daarvan. Als dat het geval is dient te worden afgewaardeerd naar die lagere realiseerbare waarde.